

Hur mycket får jag bestämma över mig själv när jag är sjuk?

Hur mycket har jag, som är under 18 år, egentligen att säga till om när jag är på sjukhus? Vågar jag berätta sanningen för personalen, utan att de skvallrar för någon? I detta avsnitt träffar Hedvig och Ville, Charlotte Ugglå som arbetar som barnsjuksköterska och barnrättsombud på Astrid Lindgrens Barnsjukhus vid Karolinska Universitetssjukhuset i Stockholm. Här diskuteras barn och ungdomars rättigheter i vården och vad som händer om barn och föräldrar har olika synpunkter och önskemål på vård och behandling. Vi pratar också om tystnadsplikt och vad det innebär i skarpt läge.

Hedvig:

Hej och välkomna till Narkoswebbspodden! Med mig, Hedvig...

Ville:

Och jag, Ville.

Hedvig:

Och idag har vi med oss en gäst!

Charlotte:

Charlotte!

Hedvig:

Du kan väl presentera dig själv. Vad jobbar du med och vad gör du på sjukhus?

Charlotte:

Jag jobbar som specialistsjuksköterska på Astrid Lindgrens Barnsjukhus och jag jobbar också som barnrättsombud på sjukhuset, där jag ser till att barn får sina rättigheter mötta när de är hos oss. Ja, det gör jag.

Hedvig:

Så idag ska vi alltså prata om hur mycket jag, som ungdom, nästan myndig, får bestämma över mig själv.

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

Och min första, då, fråga till dig, är: hur mycket ska sjukhuset lyssna på mig?

Charlotte:

Vi ska lyssna väldigt mycket på dig, som ungdom. Det finns... barn under 18, eller ungdomar under 18 har ju ingen självbestämmanderätt, men däremot har de medbestämmanderätt och ska vara delaktiga i alla beslut som fattas, rörande dem.

Hedvig:

Och medbestämmanderätt är alltså?

Charlotte:

Du får vara med och bestämma, men handlar det, till exempel, om en operation som gör att du överlever så kanske inte du förstår konsekvenserna av att inte få operationen, till exempel. Men i alla steg så ska du vara med och få tycka till och så. Det är jätte, jätteviktigt. Du ska vara delaktig i alla beslut.

Hedvig:

Mm.

Ville:

Ja, men... såhär, ifall... får jag, som ungdom, såhär, be om mer smärtstillande, till exempel? Eller något sånt?

Charlotte:

Absolut! Har du ont så ska vi se till att du inte har ont längre, och då får du absolut be om mer smärtstillande. Precis.

Ville:

Mm.

Charlotte:

Sedan, hur smärtstillandet ges, det får vi ju avgöra från situation till situation.

Ville:

Mm.

Hedvig:

Sedan, om jag är 16 år, och om jag inte skulle vilja bli behandlad för någonting...

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

...som du var inne på lite, innan. Så finns det... om det inte är livshotande...

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

...kan jag, med hjälp av mina föräldrar, då, välja att inte göra operation eller behandling?

Charlotte:

Alltså, vi i vården ska alltid ta... alltså, det handlar ju om att föra en diskussion och ett samtal. Och dina åsikter och din vilja vägs alltid in i de beslut om behandling, medicinering och sådant där, så du ska alltid vara med. Sedan kanske, trots att... jag menar, du är nästan vuxen, men du kanske inte förstår konsekvenserna fullt ut i alla fall, och det kan ju vara svårt för en mamma och en pappa eller vårdnadshavare att göra det också, för att ibland handlar det om att vara medicinskt kunnig för att förstå hela... alla konsekvenser av att, till exempel, avsäga sig en behandling. Men då är det vår uppgift att informera och... på ett sätt som gör att ni förstår.

Hedvig:

Vad bra!

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

Om man vänder på det...

Charlotte:

Ja!

Hedvig:

...eller, ja, ungefär. Kan jag behandlas eller opereras utan mina föräldrars samtycke?

Charlotte:

Om du behöver göra en operation och inte vill att dina föräldrar får reda på det, då får man ju se... vad är det som händer om dina föräldrar får reda på det? Far du illa då? Till exempel, abort. Då... du, som icke myndig, kan göra en abort utan att dina föräldrar får reda på det, men då kommer vi i vården eller socialtjänsten se till att du får en annan... ett annat stöd, en vuxen som kan stötta dig i det här. Vi försöker alltid att det är vårdnadshavaren som ska vara det stödet för barnet, men ibland är det svårt och ibland... alla barn har inte den familjekonstellationen att man kan tryggt berätta allting i sitt eget hem. Så är det så att du skulle fara illa av att familjen får reda på det, då behöver man inte berätta det. Men då hjälper vi eller socialtjänsten barnet, i så fall, med en annan vuxen kontakt.

Hedvig:

Mm. Och kan jag vara på sjukhus utan föräldrar?

Charlotte:

Ja... det där är alltid en dialog. [båda skrattar] Så är det en ungdom som känner sig trygg med att vara på sjukhus så kan ungdomen, i samförstånd med föräldrarna och vårdpersonalen, bestämma: "Nej, men jag kan sova här själv." Sedan tycker vi i vården alltid att det är bättre att vårdnadshavaren eller föräldrarna är med på avdelningen, och barnet har rätt till det. Men ungdomen kan välja att "jag inte vill att mamma och pappa sover här inatt" till exempel. Men däremot så kan föräldrarna inte välja bort det. Om barnet vill det, då kan vi kräva det av dem.

Hedvig:

Så att även fast föräldrarna inte kan, så måste de på något sätt?

Charlotte:

Då kanske man får fixa en annan vuxen som kan vara där för barnet, men barnet har alltid rätt att ha en anhörig som stöd under sin vårdtid.

Hedvig:

Ja.

Charlotte:

Det kan ju vara svårt att fixa men det kanske finns flera syskon och ingen annan vuxen och så, men vi försöker alltid lösa det på bästa sätt.

Hedvig:

Ja.

Ville:

Om jag väljer att inte vilja ha min mamma eller min pappa, skulle jag kunna, såhär, be om att ha min tjej där, ifall jag skulle vilja ha henne där istället för att någon av mina föräldrar är där?

Charlotte:

Ja, det kan du göra. Bara du har ett stöd, ett anhörigstöd och om din tjej är din anhörig så absolut, men det där, det kommer ju i så fall ske i samförstånd med dig och dina föräldrar och med vården. Så det går absolut bra. Har ni varit på sjukhus och reflekterat över någonting när det kommer till bestämmanderätt själva?

Hedvig:

Jag har ju opererats, mina öron, och då just under själva... det blev jag ganska förvånad över, eller under själva... när jag skulle komma till operationen...

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

...då så vinkade jag av mina föräldrar i väntrummet och sen så gick jag in själv och fixade allting själv.

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

Och, alltså, de hade kunnat följa med...

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

...men det var någonting som jag trodde, liksom, att de behövde vara med mig, eftersom jag var under 18.

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

Men det behövde inte de vara med när jag bytte om eller gjorde i ordning, liksom, inför operationen.

Charlotte:

Hur menar du att de behövde? Du tyckte inte att de behövde det, eller?

Hedvig:

Nej, eller jag tyckte inte att de behövde det.

Charlotte:

Nej.

Hedvig:

Och det var... det fanns väntrummet, och där satte de sig och jag trodde på något sätt att de skulle vara med när jag skulle somna.

Charlotte:

Ja. Så nu var ju inte jag med i det här specifika... när du sövdes, men idag ser det ut så att en vårdnadshavare är med när barnet eller ungdomen sövs. Och sedan så får de gå ut och vänta utanför efter, när barnet har somnat.

Hedvig:

Aha, ja, men så var det inte för mig.

Charlotte:

Nej. Så om det här var på ett litet ställe där kanske de hade andra rutiner och så, men du, som barn, har alltid rätt att ha med din förälder inför att du sövs.

Hedvig:

Mm.

Charlotte:

Mm. Kändes det läskigt?

Hedvig:

Nej!

Charlotte:

Nej?

Hedvig:

Nej.

Charlotte:

Nej.

Hedvig:

Det kändes inte läskigt.

Charlotte:

Du var trygg där, ja?

Hedvig:

Ja.

Charlotte:

Ja. Oftast är det ju så att föräldrarna är med... en av föräldrarna är med när barnet sövs och sedan så ringer personalen på uppvakningsavdelningen när man kommer efter operation, och då brukar de ringa innan barnet vaknar, till och med, så att föräldrarna är med när man vaknar.

Hedvig:

För de var med när jag vaknade...

Charlotte:

Ja.

Ville:

Ja.

Hedvig:

...men inte när jag sövdes.

Charlotte:

Nej.

Ville:

Så trodde jag det var också.

Charlotte:

Ja.

Ville:

För när jag var liten, då så hade jag också, såhär, öronproblem och då så... när jag gick in och opererades, då så var alltid de... de var där när jag sövdes...

Charlotte:

Mm.

Ville:

...och när jag vaknade.

Charlotte:

Ja.

Ville:

Så jag trodde egentligen att de satt där hela tiden.

Charlotte:

Ja.

[alla skrattar]

Ville:

Men...

Charlotte:

Ja, det är ju fint.

Ville:

...men jag trodde de behövde vara där hela tiden, fast...

Charlotte:

Och så är det. De behöver vara där hela tiden.

Ville:

Mm.

Charlotte:

Det enda de inte får vara med, det är inne på operationssalen och där är för att... där får inte ens jag gå in, som vårdpersonal från avdelningen. För man måste ha superrena kläder där inne.

Ville:

Mm.

Charlotte:

Så inget smuts eller damm eller bakterier eller virus eller någonting sånt.

Hedvig:

Med barn och ungdomar som är, då, väldigt nära att bli myndiga...

Charlotte:

Ja?

Hedvig:

...eller som precis har blivit myndiga, det har jag också undrat, att de som kanske är 18 eller 19...

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

...men som behöver vård...

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

...för det har väl... då får inte föräldrarna reda på det?

Charlotte:

Nej. Ibland är det så att barn som har blivit myndiga eller som är över 18, att de fortfarande vårdas på barnsjukhus, de kanske har haft någon... har någon kronisk sjukdom som gör att de har vårdats till och från på barnsjukhuset hela sitt liv, och då är det inte säkert, i vissa fall, så skrivs man inte över till vuxen förrän kanske, man är 19. Men då har inte föräldrarna egentligen rätt att få information om barnet, eller om den 18-åringen, eftersom de... jag får inte lämna ut det, om de säger det. Men om barnet säger såhär: "Ja, du får berätta allt för min mamma och pappa", då får vi ju ge information. Men...

Hedvig:

Men inte utan barnets samtycke?

Charlotte:

Inte utan 18-åringens samtycke.

Hedvig:

Mm, 18-åringens...

Charlotte:

Men barnet... vi var inne lite på det där tidigare, då, att ge information till föräldrar om inte barnet vill det. Och det där, återigen, faller tillbaka på det här, är barnet... kan barnet fara illa ut om föräldrarna får reda på det här? Då får man göra den bedömningen att kanske inte berätta det.

Hedvig:

Mm.

Charlotte:

Men då finns det andra åtgärder som man behöver vidta för att skydda barnet, i så fall.

Hedvig:

Mm.

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

Men om man, då, det är en ganska specifik fråga...

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

...men om man då får reda på att barnet kan falla illa ut...

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

...blir det socialen som får ta hand om barnet då? Eller kan barnet sedan, efter operationen, gå tillbaka till sitt normala liv? Till föräldrarna.

Charlotte:

Alltså, om det handlar specifikt om att barnet ska opereras eller inte och föräldrarna inte vill det, men barnet behöver det för sin egen överlevnad, till exempel, så kan man temporärt frånta föräldrarna vårdnaden. Det finns vissa religioner, till exempel, som förhindrar... eller där man inte får, till exempel, ge blod, och ibland så kan det vara så att föräldrarna då ber om att: "Nej, men ta temporärt vårdnaden av vårt barn under operationen och så får vi tillbaka vårdnaden", för då kringgår man det. Men de allra flesta fall, eller alla fall, skulle jag säga, så går det att lösa på något sätt.

Hedvig:

Vad bra.

Charlotte:

Mm.

Ville:

Och när det kommer det här med tystnadsplikt och så...

Charlotte:

Ja?

Ville:

...jag undrade bara ifall, när ni pratar med den här... med barnet eller ungdomen...

Charlotte:

Ja?

Ville:

...finns det några speciella, såhär, saker som, ifall ni letar... eller ifall de pratar om, såhär, ifall det skulle vara... gå illa för dem ifall de gjorde det här...

Charlotte:

Mm.

Ville:

...finns det speciella saker, ifall de ser det här, då så måste vi säga till någon eller ifall de säger det här, då så måste du säga?

Charlotte:

Om det finns, såhär, kodord, menar du?

Ville:

Ja, exakt.

Charlotte:

Eh... nej, det tror jag inte, eller...

Ville:

Eller är det upp till, såhär, den som pratar med barnet?

Charlotte:

Den som som pratar med barnet, absolut, men man får ju lyssna och vad är det... för ibland kanske barn berättar saker med andra ord...

Ville:

Ja.

Charlotte:

...för att de inte kan sätta ord på det som har hänt dem och sådär, så man måste ju lyssna på hela... vad är det barnet säger? Ibland kan ju barn berätta saker med undermening, till exempel.

Ville:

Ja.

Charlotte:

Så jag kan inga speciella kodord, i alla fall, så såhär: "Oj, ploppar det här upp?" men det är klart att vi lyssnar och är det så att man hör att det här är inte okej, det här är olagligt eller det här barnet har blivit utsatt för någon form av övergrepp eller sådär, då måste ju vi alltid göra en anmälan till socialtjänsten...

Ville:

Mm.

Charlotte:

...och det är enligt lag. Men jag har en fråga till er. Är det så att ni har någonting... om ni skulle vårdas på sjukhus, har ni någonting som ni känner såhär: "Ah, det där skulle jag verkligen inte vilja att mina föräldrar fick reda på" eller, liksom, pratar med: "Ah, det där var pinsamt!"

eller är det någonting som ni känner såhär: ”Det där vill inte jag att sjuksköterskan eller läkaren berättar för mamma eller pappa”?

Hedvig:

Hmm... jag vet inte, det kan ju... på något sätt kanske det finns något förtroende mellan sjuksköterskan om man är lite längre inne på sjukhus.

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

Mellan sjuksköterskan och mig. Och om jag, då, berättar personliga saker...

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

...men det har ju ni plikt att inte, då, berätta...

Charlotte:

Precis, precis.

Hedvig:

...för att jag kommer, då, förmodligen inte att berätta om något övergrepp...

Charlotte:

Nej.

Hedvig:

...mina föräldrar har gjort.

Charlotte:

Nej.

Hedvig:

Men om jag då... det beror ju så på relationen med föräldrarna...

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

...om man kan prata med föräldrarna om allting.

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

Men jag kan tänka mig, inte då för mig, men kanske för andra, om man har förtroende...
inte för föräldrarna utan för någon annan, att man berättar om något annat övergrepp man har varit med om, inte från föräldrarna.

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

Att det kanske kan vara svårt att man inte vill att det ska komma till föräldrarna...

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

...av olika anledningar, och skam eller...

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

Av just att man inte riktigt känner den tryggheten. Inte för att föräldrarna har gjort någonting mot en själv, utan att någon annan...

Charlotte:

Mm.

Hedvig:

Men annars så känner jag nog inget.

Ville:

Ja, för mig så är det ingenting, såhär, jag är ganska öppen med mina föräldrar och så. De vet det mesta jag gör, så jag har ingenting jag kan tänka på som, vad heter det... jag skulle tycka var jättepinsamt att berätta. I så fall skulle det vara någonting, såhär, vad jag gör med mina kompisar eller har gjort med kompisar, och så, fast...

Charlotte:

Ja. För ibland så behöver ju vi i vården ställa pinsamma frågor om man kommer in akut till sjukhuset, till exempel, så har vi ju alltid inskrivande samtal och för det mesta så är ju föräldrarna med då.

Hedvig:

Mm.

Charlotte:

Men är man ungdom, då har man faktiskt rätt att prata med vårdpersonalen själv.

Föräldrarna behöver inte alltid vara med, och då kan det ju vara... om föräldrarna är med så kan det ju vara jättepinsamt och jobbigt att berätta någonting som kanske är lite skämmigt eller sådär. Men då får föräldrarna gå ut och vänta utanför rummet, för att ni, som ungdomar, har rätt att prata med mig, som vårdpersonal, själv. Och då kan man ju berätta saker i förtroende... ja, men det här och det här har hänt, till exempel.

Hedvig:

Ja, för att innan min operation tror jag att jag fick ett formulär eller något...

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

...med typ rökning och om man har druckit och sådär.

Charlotte:

Ja.

Ville:

Aha.

Hedvig:

Och sånt kanske man inte riktigt vill att föräldrarna ska få reda på.

Charlotte:

Nej, precis!

Hedvig:

Och det har man rätt att, liksom...?

Charlotte:

Ja, det behöver inte mamma och pappa veta.

Hedvig:

Nej.

Charlotte:

Även om det är dåligt att röka.

[alla skrattar]

Charlotte:

Nej, men det är ju sådana saker... ja. Det kan ju vara jättepinsamt att berätta. Ehm... ja... bra.

Hedvig:

Om jag, då... om du har fått reda på om jag drog massor...

Charlotte:

Mm, ja.

Hedvig:

Eller om jag har blivit sexuellt utnyttjad av någon, inte föräldrar...

Charlotte:

Aa.

Hedvig:

Behöver du, för det första berätta det för mig? Att du anmäler det, eller för föräldrarna?

Charlotte:

Jag skulle absolut berätta det för dig, jag måste ju göra det. Jag har ju anmälningsplikt, enligt lag, så det skulle jag göra... är jag skyldig att göra för att skydda dig, som barn. Och sen, återigen, det här med öppna kort. Jag skulle ju prata med dig om det och säga att det du berättar för mig eller det som har kommit fram i det här frågeformuläret, det är jag skyldig att föra den informationen vidare, även om jag kanske från början har lovat att allting som du säger till mig i det här rummet eller i den här konversationen stannar hos mig, men om det dyker upp någonting som jag vet är olagligt, eller att du har blivit utsatt för någonting eller droger eller alkohol eller vad det nu är. Men då talar jag om det för dig. Jag kommer att göra en soc-anmälan för att det här är inte rätt, liksom, så. Och sedan, återigen, har man en bra relation i familjen så är det ju bra att informera föräldrarna.

Hedvig:

Mm. Skulle du berätta för mig om du hade anmält någonting om mig?

Charlotte:

Ja, det skulle jag göra. Vi kör alltid med öppna kort inom barnsjukvården. Jag skulle absolut tala om för dig. Och sedan skulle vi se till att du fick hjälp. Vidare.

Hedvig:

Ja, men vad bra!

Charlotte:

Ja.

Hedvig:

Tack så mycket för att ni lyssnade på Narkoswebbspodden! Med mig, Hedvig...

Ville:

Jag... med mig, Ville, aa... med mig, Ville. [skrattar]

Charlotte:

...och mig, Charlotte.

Hedvig:

Tack så mycket!

Charlotte:

Tack, tack!